

SURİYELİ'LER: SINIRLAR ÖTESİNDEKİ YAŞAM MÜCADELESİ

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Akkaş
Erzincan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü
ibrahimakkas191@gmail.com

ÖZET

Türkiye, tarihinin en büyük göç hareketlerinden biriyle karşı karşıyadır. Nisan 2011'den itibaren Türkiye'ye sığınmaya başlayan Suriyelilerin sayısı 2013 yılı sonu itibarıyla resmi verilere göre 700 bin civarındadır.

Göç, insanların buldukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir ad, evrensel bir olay olarak tanımlanabilir.

Göç durağan bir olgu değildir; nedenleri ve sonuçları ile birlikte toplumlar üzerinde büyük etkiler yaratan bir süreçtir. Bununla birlikte sosyal hizmet, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesine ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü olarak da tanımlanabilir. Göçe neden olan bazı faktörler ve göçün ortaya çıkardığı problemler aynı zamanda sosyal hizmet alanında önemli bir hareketliliğe yol açmakta; sosyal hizmetin uygulama alanının şekil almasında önemli katkılara neden olmaktadır. Göç sonrasında ortaya çıkan bazı problemlere çözüm üretebilmek amacıyla sosyal hizmet uygulamaları yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, göçmen, sosyal hizmet, psikolojik uyum, sosyolojik uyum.

SYRIANS: SCRAMBLE FOR A LIVING BEYOND BORDERS

ABSTRACT

Migration can be defined as a general definition and a universal event that people move from their own places to another place due to economic, social, political and cultural reasons.

Turkey is facing one of the greatest immigrations in its history. According to the official data, number of the Syrians that had refuged to Turkey since April 2011 is about 700000.

Migration is not a static phenomenon; instead, it is a process that creates a great impact on society, along with the results and causes. In addition, social services can be defined as the systematic and programmed services that aimed the elimination of social deprivation raised by individuals and their neighborhood, the meeting of

vital needs, the prevention of diverse social problems, and the improvement of living and working conditions. The push factors of migration and the problems caused by migration lead to a significant mobility in field of social work and an important contribution shaping the application field of social service. Social service practices are being implemented in order to find solutions to emerging problems after migration.

Keywords: Migration, Immigrant, Social Service, Psychological Integration, Sociological Integration.

1.GİRİŞ

Hızlı toplumsal değişme, modern hayata intibak edemeyen bazı toplumsal kurumları yok ederken bazılarını da sancılı bir dönüşüme tabi tutmuştur. Bununla bağlantılı olarak zaman zaman Türkiye'nin gündemini belirleyen göç ve göçmen olgusu tarihî, dinî, siyasi, ekonomik ve kültürel birçok boyuta sahiptir.

Göç, toplumsal yapıyı etkileyen ve toplumsal değişmelere neden olan bir kavramdır. Farklı fiziki yapıya, dine, kültüre ve dile sahip toplulukları karşı karşıya getirmiş, bu toplulukların bir arada yaşamalarına ve böylece birbirlerini etkilemelerine neden olmuştur. Yeni ırklar, yeni kültürler, yeni yaşam biçimleri göçlerin etkisiyle ortaya çıkmış ve günümüz toplumlarının oluşumuna zemin hazırlamıştır (Karpas, 2010: 9).

Bu süreç içerisinde ekonomik, siyasi, eğitim ya da savaş gibi nedenlerden dolayı göçe maruz kalan bireylerin yaşamış olduğu bir takım olumsuz durumların etkisini hafifletebilmek ya da bireylerin problemlerine çözüm üretebilmek adına sosyal hizmet mesleğine ve sosyal hizmet uzmanlarına duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.

2.ARAŞTIRMANIN METODU VE TEKNİKLER

Araştırmamızın uygulama kısmında mülakat aracılığı ile toplanan veriler, değerlendirilmiştir.

Anket çalışmalarının olumsuz yönleri dikkate alındığında; yüz yüze olunmadığı için cevaplayıcılarının davranışlarının gözlenememesi, daha kısa sürede cevap verilmesi, genellikle standart cevaplar istenmesi, derinlemesine bilgi edinme imkânının azlığı gibi unsurlardan dolayı mülakat tekniği tercih edilmiştir. Yine konumuzla ilgili olarak bu teknik, Suriyeli göçmen öğrenciler üzerinde uygulanmıştır.

Çalışmamız nitel bir araştırma olduğu için veri toplamada görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Sosyal bilimlerde veri çeşitlemesi olarak nitelendirilen, birden fazla veri toplama tekniği kullanılarak araştırmada elde edilen bulguların geçerlilik ve güvenilirliğini artırma yoluna gidilmiştir. Araştırma alanında katılımcılarla yapacağımız görüşmeler için, önceden bir

mülakat soruları envanteri hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular bir pilot araştırmayla denenmiş ve anlaşılmayan sorular tekrar düzenlenmiştir. Hazırlanan soru envanteri mülakata katılanlara sorularak verilen cevaplar kayıt edilmiştir. Araştırma konumuzun göçmenler olması bu hassasiyeti daha da artırmıştır. Bu sebeple katılımcılarla yüz yüze ve yalnız olarak yaptığımız görüşmeler, katılımcıların yanında konuşulanlar not edilerek ve bazen de tutulan kayıtlar katılımcılara okunarak, güven duymaları sağlanmıştır. Uyguladığımız bu yöntemle onların hem rahat olmaları sağlanmış, hem de başkalarına ulaşmamızda bizlere yardımcı olmaları temin edilmiştir. Görüşmelerde, dil problemi dikkate alınarak, bazı sorular daha rahat anlaşılır hale getirilmiştir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak değerlendirme yoluna gidilmiştir. Böylece araştırma alanından elde edilen verileri daha yakından incelenme imkânı bulunmuş ve değerlendirilmiştir. Mülakatlar ve gözlemlerin neticelerini daha iyi yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiştir.

Araştırmada geçerlilik ve güvenilirliği artırmak için, araştırma sürecinde gerekli görüldüğü hallerde, araştırmayla ilgili yeni stratejilere başvurulmuştur. Bu çerçevede görüşmeye ilave sorular da eklenmiştir. Araştırma alanından elde ettiğimiz verileri teyit etmek amacıyla gerekli görüldüğünde farklı veri toplama yöntemleri de kullanılmıştır. Hatta araştırma alanına olan yakınlığımızdan dolayı yüz yüze görüşmeler yoluyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplanmıştır. Böylece uzun süreli bilgi toplama süreci takip edilmiş ve elde edilen bulguların teyit edilmesi için alana tekrar dönülmüştür. Araştırmanın iç geçerliliğini artırmak için araştırma bulgularıyla, verilerin elde edildiği ortam göz önünde bulundurularak, anlamlı olup olmadığına dikkat edilmiştir. Araştırmamızın dış güvenilirliğini artırmak amacıyla da, araştırmaya veri kaynağı olan bireylerin düşünceleri ve olayları tanımlamaları, açık bir biçimde verilmiştir Böylece benzer araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için, tezimizde kullanılan tanımlamalar açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bütün bu teknikler belirlenip, ona uygun adımlar atılırken aşağıda şekilde özet halinde ifade edilen nitel araştırma döngüsü takip edilmiştir.

Şekil 1: Nitel Araştırma Döngüsü Modeli

Kaynak: YILDIRIM, Ali-ŞİMŞEK, Hasan: Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara, 2005, sh.84.

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırma, daha az sayıda bireylerin duygu, düşünce ve tutumlarının daha çok kendi ifadeleri üzerinden nitel bir araştırmaya tabi kılındığından, araştırmanın amacı “nicel araştırmacılarda olduğu gibi belirli bir evrene sağlam genellemeler yapmak değil, bir evrende olası çeşitlik, zenginlik, farklılık ve aykırılıkları çalışmalarına dâhil ederek bütüncül bir resim elde etmek” olarak belirlenmiştir. Ayrıca “nitel araştırmalarda hangi yöntem seçilirse seçilsin örneklemin büyüklüğü nicel araştırmalardaki büyüklüğe çoğu zaman ulaşmaz” (Kara, 2009: 8). Bu nedenle araştırma, teorik olarak nitel bir araştırmanın ve kullanılan derinlemesine görüşme tekniğinin içerdiği tüm avantaj ve dezavantajları da barındırmaktadır.

Yaygın bilim anlayışının vazgeçilmez öğelerinden birisi genellemedir. Üzerinde çalışılan bir dizi sınırlı sayıda değişken arasında bulunan ilişkiler belirli güvenlik aralıklarıyla değişkenlerin dâhil olduğu evrene genellenir. Bu sebeple, değişkenlerin dâhil olduğu evrenin kesin hatlarıyla belirlenmesi önemlidir. Evrenin kesin hatlarıyla belirlenmesi araştırmacının bütün sorunlarını çözmez, çünkü evren genellikle bir araştırmacının ulaşamayacağı kadar büyüktür. Bu sebeple evreni temsil etme kabiliyetine sahip sınırlı sayıda birey üzerinden araştırma yapılır. İşte “örneklem” adı verilen bu araştırma unsurlarının isabetli seçimi önem arz eder. Burada nicel araştırma ile nitel araştırmada dikkat edilen hususlar ve

uygulanan teknikler farklılık arz eder. Nitel araştırmalarda birincil amaç genelleme olmadığı için indirgemeci bir yaklaşım söz konusu olmaz. Bu sebeple nicel araştırmalarda olasılık temelli örnekleme teknikleri kullanılırken, nitel araştırmalarda amaçlı örnekleme teknikleri tercih edilir (Yıldırım-Şimşek, 2005: 101-115). Bu araştırmada da bahsedilen hassasiyetler çerçevesinde araştırmanın evreni olarak Erzincan'daki Suriyeli sığınmacı öğrenciler belirlenmiş ve "amaçlı örnekleme" teknikleri kullanılmak suretiyle örneklem tespitine girilmiştir. Nitel araştırmalarda örneklemin büyüklüğü çok fazla önemli olmasa da doğrudan doğruya görüşme yaptığımız kişi sayısının mümkün olduğu kadar çok, çeşitli ve temsil kabiliyetine sahip olmasına hassasiyet gösterilmiştir. Bu çerçevede 24 kişiyle görüşülmüştür. Artık farklı yorumların ve anlayışların çıkmadığına kanaat getirilinceye kadar mülakat ve gözlemlere devam edilmiştir.

2.2. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Günümüzde küreselleşmeyle birlikte dünya genelinde yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler ve değişimlerden Türkiye'de etkilenmiştir. Türk toplumunun karşı karşıya bulunduğu bu değişim süreci içerisinde, göçe açık bir ülke konumuna gelmesi söz konusudur.

Araştırmamızın temel problemi, Suriyeli sığınmacıların Erzincan'da yaşadıkları süre içerisinde sosyolojik anlamda içinde yaşadıkları topluma, kültüre uyum sağlayıp sağlayamadıklarını, psikolojik anlamda ise korku, kaygı, endişe, güven ya da güvensizlik gibi yaşamış olduğu durumları tespit edebilmektir. Buna ilave olarak, araştırmamızda göçmenlerin Erzincan'da karşılaştıkları yeni toplumsal yaşam alanında ortaya koymuş oldukları davranışlar ve bu davranışların nedenlerini, bireyler üzerindeki olumlu ve olumsuz yansımalarını ortaya koymak amaçlanmaktadır.

2.3. Verilerin Analizi

Son olarak söz konusu birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen bilginin organize edilmesi, çalışma alanı ve "aktör"lerinin betimlenmesi, bilginin sınıflandırılarak analiz edilmesi, bulguların yorumlanarak anlamlandırılması ve son aşamada raporlaştırılması da önem arz etmektedir. Bu süreçte, ayrıca "söylem çözümlemesine/analizine" de müracaat edilmiş, böylece "bireyi imgesel evreninden koparıp, simgesel düzeni benimsemeye koşullayan güç ilişkileri, değerler, ideolojiler, kimlik tanımlamaları gibi çeşitli toplumsal olguların dilsel kurgulamalar yoluyla yansımaları" (Baş ve Akturan, 2008: 31) belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçların manipülasyona tabi tutulmadan sunulması, akademik tutumun gerektirdiği bir dille anlatılması, görüşülenlerin kimlik ve değer dünyasının gizliliğine özen

gösterilmesi ise ahlaki bir sorumluluk olarak araştırmacının farkında olduğu bir gerçektir.

2.4. Araştırmanın Hipotezleri

2.4.1. Temel Hipotez:

— “Sığınmacılar, farklı kültürel ortamda, yerine göre farklı dil, din, kültür, anlayış, davranış, bakış, duruş ortamlarının içine giren insanlar ya da insan topluluğudur” temel hipotezimizdir.

2.4.2. Alt Hipotezler:

- Sığınmacılar, farklı bir toplumsal yapıda yaşamlarını devam ettirmek durumundadırlar.
- Sığınmacılar dil problemi yaşamaktadırlar.
- Sığınmacılar uyum problemleri yaşamaktadırlar.
- Sığınmacılar, gelecekleri konusunda endişe duymaktadırlar.
- Sığınmacılar, savaş psikolojisinin etkisinde kalan, ailelerini, akrabalarını ve arkadaşlarını savaşta kaybettiklerinden dolayı korku, kaygı, endişe ve üzüntü gibi birçok psikolojik durumu yaşamakta olan bireylerdir.

2.5. Çalışmanın Önemi

Çalışmamızda; göç olayının insanlık tarihi kadar eski bir tarihi geçmişe sahip olmasının yanında, göçle birlikte meydana gelen toplumsal ve bireysel durumların da ortaya konulması gerçekliğinden yola çıkmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilecek veriler ışığında hem Türkiye’de hem de Erzincan’da bulunan göç ve göçmen, sığınmacı olgusuna karşı hem genel hem de yerel anlamda oluşturulan ya da oluşturulması planlanan programlara ışık tutmak temel açısından bu çalışma önem arz etmektedir. Bireysel ve toplumsal anlamda karşılaşılan problemler ya da engellerin belirlenip bu konuda eksikliklerin giderilmesine katkı sağlamak hedeflenmektedir.

3. SOSYAL HİZMETİN TANIMI

Sosyal hizmetin işlevi ve sosyal hizmet uzmanlarının toplumdaki rolleri toplumsal değişimlerden etkilenmekte ve bu değişimlere göre yeniden şekillenebilmektedir. Buna bağlı olarak, sosyal hizmetin tanımlanması konunun anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Sosyal hizmet, “bütün insanların daha iyi yaşam koşulları için psikolojik işlevselliğin etkili bir seviyeye ulaşması ve etkili sosyal değişimleri gerçekleştirmeleri amacıyla insanlara yardım eden uygulamalı bir bilim”dir (Duyan, 2014: 8).

Bir başka tanıma göre sosyal hizmet, “kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesine ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü”dür (Seyyar-Genç, 2010: 684).

Bu tanımlardan hareketle sosyal hizmet; bireylerin, insan ve onun çevresi, arasındaki etkileyici iletişimi oluşturan sosyal aktivitelerine odaklanarak, kişisel veya gruplarla beraber sosyal işlevlerini arttırmak ve çoğaltmaktır. Bu aktiviteler üç şekilde gruplanabilir:

1) Azalmış kapasiteyi yenileme veya eski haline getirme: Zayıflayan sosyal fonksiyonların yenilenmesi, şifa verici ve iyileştirici faaliyetleri içerir.

2) Sosyal kaynakların ve bireylerin sağlanması: Sosyal ve bireysel anlamda daha fazla sosyal işlevsellik açısından önemlidir. Deprem ve sağlık konusunda bireylerin bilgilendirilmesi örnek olarak verilebilir.

3) Sosyal işlevsizliğin önlenmesi: Erken teşhis, kontrol ve etkili sosyal işlevselliğe büyük ihtimalle engel olan durumların ve şartların bertaraf edilmesini içerir. Evlilik öncesi ve evlilikte yapılan danışmanlık hizmetleri örnek olarak verilebilir.

Bu aktiviteler doğrultusunda sosyal hizmetin temeli oluşmuş ve sosyal hizmetin amacı belirlenmiştir.

Buna göre sosyal hizmetin temelini oluşturan varsayımlar şunlardır:

1) Sosyal hizmet diğer bütün meslekler gibi problem çözme işlevine sahiptir.

2) Sosyal hizmet uygulaması bilimsel ve değer temeli ile bir sanattır.

3) Sosyal hizmet, bir meslek olarak ortaya çıktı ve gelişmeye devam etmektedir.

4) Sosyal hizmet uygulaması değerlerini, toplumun bir parçası olan ve toplum tarafından desteklenenlerden alır.

5) Sosyal hizmet uygulaması için gereken bilgi, sosyal hizmetin amaçları, işlevleri ve çözmek için aradığı problemler tarafından belirlenir (Yıldırım, 2007: 15).

Sosyal hizmet, insanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde, insanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde, aile bağlarının güçlendirilmesinde; bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal görevlerini başarıyla yerine getirmelerinde yardımcı olan bir meslektir. Bu amaçları gerçekleştirmek

üzere, sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinliklerin tümüdür (Yıldırım, 2007: 55). Tanımdan da anlaşılacağı üzere, sosyal hizmetler geniş bir uygulama alanına sahip olup, birey, grup ve toplulukların gelişmesini, refah ve mutlulukların sağlanmasını temel olarak amaçlamaktadır.

4. SOSYAL HİZMETİN AMAÇLARI

Sosyal hizmet mesleğinin amacı; mesleğin sınırlarını oluşturur ve mesleği uygularken kullanılacak yöntemler hakkında bilgiler verir. Sosyal hizmetin; insanların sorun çözme, baş etme ve gelişimsel kapasitelerini artırmak, insanlara kaynak, hizmet ve olanak sağlayan sistemlerle müracaatçıları ilişkilendirmek; sistemlerin etkili ve insancıl olarak işlev görmesini sağlamak ve sosyal politikaların gelişimi ve ilerlemesi için katkıda bulunmak üzere dört temel amacı bulunmaktadır (Duyan, 2014: 10).

Zastrow, sosyal hizmetin amaçlarını şunlardır:

1. Sosyal hizmet uzmanları problem çözme sürecini etkinleştirmek, baş etmek ve insanların gelişimsel kapasitelerini artırmak kapsamında sosyal hizmet uygulamasının odağına bireyi koyar. Yani kendi sorununu tam olarak çözemeyen ve kendi gereksinimlerini karşılamayanlara destek hizmeti sağlama amacını taşır.
2. Sosyal hizmet uzmanı, insanları kendilerine kaynak hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle ilişkilendirmek kapsamında çevresi içinde insan kavramını kullanarak insanın çevresiyle kendisi arasında arabuluculuk görevi üstlenir.
3. İnsanlara kaynak ve hizmet sağlayan sistemlerin insancıl çalışmaları ve etkinliğini özendirmek amacıyla sosyal hizmet uzmanları bireyi savunucu bir rol üstlenir. Bu rolle ilgili olarak program geliştirici, denetçi, eş güdümlü sağlayıcı ve danışmanlık rollerini de üstlenir.
4. Sosyal politikaları geliştirmek ve iyileştirmek kapsamında bireylere daha iyi hizmet sunabilmek için kaynakların etkili kullanılması amaçladır.
5. İnsan ve toplum refahını göz önünde bulundurarak toplum içinde yaşayan bireyler arasındaki yoksulluk, adaletsizlik ve baskıyı en aza indirmeyi amaçlar (Zastrow, 2014: 19).

Toplumlar arasında bazı farklılıklar olmakla birlikte, meydana gelen değişikliklerden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmeyen bir ülkenin olması söz konusu değildir. Dolayısıyla toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler tek bir ülkeye özgü değildir. Nüfus yapısındaki değişimler, giderek artan yoksulluk ve toplumsal dışlanmalar sonucunda, insanlar ülke içi ve ülkeler arası sınırları zorlamaya başlamış ve göç giderek artan bir gündem oluşturmaya başlamıştır. Giderek artan göç nedeniyle sosyal sorunlar ulusal boyutlardan uluslararası boyutlara taşınmıştır. İnsanların yaşadığı yoksulluk,

dışlanma gibi sorunlara, göçle birlikte yeni sorunlar eklenmiş; bu durum sosyal hizmete ve sosyal hizmet uzmanlarına yeni rol ve işlevler yüklemiştir.

Sosyal hizmet uzmanlarının göç nedeniyle oluşan çok kültürlü toplumlardaki farklı etnik, kültürel ve siyasal geçmişleri olan insanların gereksinimlerine farklı bakış açılarıyla yaklaşmalarını gündeme taşımıştır (Duyan, 2014: 2). Buradan yola çıkarak, aslında zaman zaman birbirinin yerine kullanılan ve birbirinin devamı niteliğinde olan sosyal yardımların, sosyal hizmetlerin tarihsel arka planı konumuz açısından önem arz etmektedir.

5. SOSYAL YARDIMLARIN TARİHSEL SÜRECİ 20. YÜZYILA KADAR SOSYAL YARDIMLAR

5.1. Sanayi Devrimi Öncesi Sosyal Yardımlar

İnsanın insan olması sebebiyle muhtaç olması da beraberinde gelmektedir. Bundan dolayı sosyal yardımın tarihçesini ele almak için insanların ilk çağlarına bakmak gerekir. İlk çağ olarak nitelenen dönemde sosyal yardımlar, aile içi akrabalık sistemi etrafında ve komşuluk ilişkilerine bağlı olarak gerçekleşir. Diğer taraftan, 7. Yüzyılda İslamiyet'in ortaya çıkmasıyla birlikte sosyal yardımlar ibadet esasına göre de yapılmaya başlanmıştır.

İlk çağlarda aile, akrabalık, komşuluk ve dini hassasiyetler çerçevesinde gelişen sosyal yardımlar, daha sonraki dönemlerde de etkisini sürdürmüştür. Orta çağ'da Batı'da, ekonomik zorluklar karşısında sorumluluğun daha çok aileye düştüğü; bunun yanında en yakın çevre olarak komşuluk ilişkileri, dini duygularla sosyal yardımlar yürütülmüştür (Taşçı, 2010: 65).

Bu dönemde toplumun alt ve üst tabakaları arasında gelir ve yaşam farkları çok büyük olmadığı görülmektedir.

5.2. Sanayi Devrimi Sürecinde Sosyal Yardımlar

Bu dönemin Batı açısından en önemli niteliği, sosyal yardımların dini güdülere dayanmayan ve daha çok devlet ve bir takım yerel kuruluşlarca yapılmış olmasıdır. Hakikaten de bu dönemde toplumsal yapının modern sanayinin gereklerine göre şekil almaya başlaması ve değişmekte olduğu görülmektedir. Bunun neticesinde geleneksel anlamdaki sosyal dayanışma kurumlarının ya tamamen ortadan kalkmasının ya da önemlerinin büyük oranda yitirilmesinin söz konusu olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu dönemde bireysellik ön plandadır.

Batı'da 19. Yüzyıl sosyal yardım algısı, fakirlik yoksulluk kanununun ışığında ortaya çıkan gelişmeler ve tecrübelerin ürünü olan 20. Yüzyıldaki sosyal güvenlik sistemlerinin bir laboratuvarı şeklinde algılanmaktadır. 19. Yüzyılda çalışan kesim ve aileleri, gönüllü geleneksel sosyal yardım hizmetleri yerine, zorunlu sosyal sigorta sistemi içerisinde ele alınmışlar; ancak iş yaşamı dışında kalan ve çalışamayacak durumda olup ihtiyaç sahibi olanlara dönük kamuyu yükümlü kılan yardım hizmetleri verilmeye başlanmıştır.

5.3. 19. ve 20. Yüzyılda Osmanlı'da Sosyal Yardımlar

Gerek sosyal hizmet gerekse sosyal politika literatüründe Türkiye'de sosyal hizmetin gelişimi yaygın olarak Osmanlı dönemi vakıf geleneğinden başlanarak ele alınmaktadır.

Osmanlı'da sosyal yardım denilince akla gelen unsurlar, merkezi bir kurum olarak vakıflar ve ahilik teşkilatı bünyesinde işlevini devam ettiren ahi sandıkları olmaktadır. Bu dönemde vakıflar, devletin resmi bütçesinden bağımsız, halkın bir sivil sosyal politika olarak kendi başına uyguladığı bir sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurumu şeklinde değerlendirilmektedir (Taşçı, 2010: 67).

Osmanlı'da Bursa, Edirne, İstanbul gibi kentlerde ve bölgelerde vakıfların oluşturulması yoluyla sosyal yardım hizmetleri için çalışmalar yapılmıştır. Vatandaşların sosyal bakımdan korunması sorunu, yerel destek sistemleri ve yardımlaşma vakıflarına bırakılmıştır. Toplumsal yapı, ortaya çıkan sorunların çözümü için kendi iç dinamiklerine özgü yöntemler geliştirmiş ve kimsesiz çocukların evlat edinilmesi gibi bir dizi uygulamalar görülmüştür (Yolcuoğlu, 2014: 104).

Tanzimat'la başlayan ve Birinci Dünya Savaşı bitimine kadar olan süreçte Osmanlı'da sosyal yardım, üç ana karakter taşımaktadır. Buna göre ilk aşamada, sosyal yardım uygulamaları, özellikle Tanzimat sonrasında şekillenmeye başlayan merkezi devlet hazinesinden yoksullara dönük maaş ödeme biçimindedir. İkinci aşamada, 2. Abdülhamid'in, kişisel ihsanları ve sadakaları vasıtasıyla yoksullara yardım alanındaki uygulamaları bulunmaktadır. Son aşamada ise sosyal yardım, modern-bürokratik bir hal almıştır. Tanzimat dönemi boyunca vakıfların sosyal yardımlardaki etkisi azalmaya başlamıştır. Osmanlı'da 25 Temmuz 1867'de fakirlere yardım kanunu, 18 Haziran 1910 tarihli muhtacin maaşı sosyal yardım alanında Osmanlı'nın modern anlamda sosyal devlet olma yolundaki çalışmalarıdır (Taşçı, 2010: 69).

Osmanlı Devleti, Tanzimat sonrasında, geleneksel kurumların, bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını görerek

bazı uygulamalar başlatmıştır. 1881’de Sivil Memurlar Emekli Sandığı, 1909’da Askeri ve Mülki Teküt Sandığı kurulmuştur (Yolcuoğlu, 2014: 105).

Bütün bunlarla birlikte etkisi günümüze kadar gelebilmiş veya o dönemde önemli fonksiyonları yerine getirmiş olan Darülaceze, Darüleytamlar, Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Darüşşafaka gibi modern anlamda sosyal yardım mahiyetindeki kuruluşlardan bahsedilebilir. Darülaceze, 29 Ocak 1895 tarihinde kurulmuştur. Sokaklarda dilencilik yapan, kimi kimsesi yeri yurdu olmadığından sokakta yatıp kalkan kimselerle, kendisine bakamayan veya sakat olanlar için kurulan yerdir. Darüleytamlar, 1915 yılında Meclis- Mebusan tarafından kurulmuş olup Trablusgarb ve Balkan savaşlarından sonra şehit çocuklarının korunmasına dönük sosyal yardım kuruluşudur. Yetimler 13 yaşına kadar buralarda barınmışlar ve her türlü ihtiyaçları karşılanmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti de benzer bir amaçla Birinci Dünya Savaşı sonrasında şehit çocuklarının bakımına yönelik olarak kurulmuştur. Cemiyet, yatılı okulların geliştirilmesi, hastane ve sanatoryum inşa edilmesi, fakir ve hasta çocukların tedavi ettirilmesi, özürlü çocukların bakılması, çalışan kadınlar için bakım evlerinin oluşturulması gibi amaçlara sahiptir. Hilal-i Ahmer Cemiyeti, günümüzde Kızılay’la aynı işleve sahiptir. Savaş, büyük göçler, açlık, yoksulluk ve salgın hastalıklar gibi konular için kurulmuştur.

Darüşşafaka ise, babası olmayan ve aynı zamanda sosyal ve ekonomik açıdan zor durumda olan başarılı çocukları okutmak ve topluma kazandırmak amacını güden karşılıksız eğitim-öğretim hizmeti sunan sosyal yardım kuruluşudur (Taşçı, 2010: 71).

5.4. 1960-1980 Yılları arasında Sosyal Hizmet

Sosyal Hizmet Türkiye’de de Avrupa’da olduğu gibi iki temelde ortaya çıkmıştır; çocukları ve gençleri kontrol etmeye yönelik sosyal hizmet alanı ve yoksullukla ilişkili sosyal hizmet alanı olmak üzere çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1945 yılında Çalışma Bakanlığı’nın kurulmasının ardından çalışma yaşamını düzenleyen iş kazaları ile meslek hastalıkları ve analık sigortası kanunu; 1949 yılında ihtiyarlık sigortası kanunu, 1950 yılında iş mahkemelerinin kurulması gibi gelişmeler yaşanmıştır. İlk yıllardan 1945’li yıllara kadar sosyal hizmet ve yardımlarla ilgili çalışmaların, bir kısmı kamu kaynaklarından bir kısmı da gönüllü kuruluşlar, dernek ve vakıflar aracılığıyla yürütüldüğü görülmektedir (Taşgım-Tekin, 2013: 122).

Türkiye’de 1950’li yıllarda bu konuda tartışmaların başladığı, devletin sosyal sorunların çözümündeki rolünün ne olacağına 1960’larda daha da netleştiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1960’lı yıllara gelinceye değin olan dönem. Bir yandan gönüllü yardımseverlik, diğer yandan kamu destekli yurttaşlar örgütü deneyimi olarak adlandırılmaktadır. Sosyal

Hizmet Enstitüsünün kurulmasının ardından Sosyal Hizmetler Akademisi 1961 yılında açılmış ve eğitim vermeye başlamıştır. 1963 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Sosyal hizmet ve sosyal çalışma konusundaki eğitim ihtiyacı nedeniyle 1967 yılında Hacettepe Üniversitesinde Sosyal Çalışma eğitimine başlanmıştır (Taşğın-Tekin, 2013: 124).

Ayrıca 1961 Anayasası ile Türkiye’de sosyal devlet ilkesi kabul edilerek bireylerin “insan” olmalarından kaynaklanan bazı hakları olduğu belirtilmiş, söz konusu hakları hayata geçirebilmek için düzenlemeler yapılmıştır (Yıldırım, 2007: 82)

Bütün bu gelişmelere rağmen 1980’li yıllara kadar sosyal hizmet ve sosyal yardım alanında yürütülen çalışmalar da devletin yetersiz kaldığını yoksulluk ve sosyal sorunların çözümünde hayırsever dernek, vakıf ya da kuruluşların daha etkili olduğunu söylemek mümkündür (Taşğın-Tekin, 2013: 124).

5.5. 1980-2000 Yılları Arasında Sosyal Hizmet

1980’li yıllar Türkiye’de genel olarak önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. 1960’lı yılların ithal ikameci sanayileşme modeli yerini dışa açık bir sanayileşme modeline bırakmış ve darbe ortamının da yardımıyla Türkiye neo liberal küresel ekonomiye entegre olmaya yöneltmiştir. Bu dönemde işçi örgütleri kapatılmış, işçi ücretleri azaltılmış, işsizlik ve yoksulluk artmıştır. Bu doğrultuda sosyal hizmet alanında örgütlenmeler ve çalışmalar hız kazanmıştır.

Bu gelişmeler doğrultusunda 1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ve 1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu’dur (Taşğın-Tekin, 2013: 125). Bu iki kurum 2011 yılına kadar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kuruluncaya kadar çalışmalarını devam ettirmişlerdir. 2011 yılında yetki, görev, personel ve mal varlıklarını bu bakanlığa bırakmışlardır.

1980 ve 2000 döneminin en önemli bir diğer özelliği, sosyal hizmet ve yardımların diğer sosyal politika süreçlerinden soyutlanmasıdır. Türkiye’de gelişimi sosyal hizmetle aynı tarihlerde başlayan ve benzer gelişme dinamiklerine sahip bir disiplin olarak psikolojik rehberlik ve danışmanlıkla ilgili eğitimlere başlanmasıdır (Taşğın-Tekin, 2013: 128).

5.6. 2000 ve Sonrası Sosyal Hizmet

Neoliberal ekonomik politikalar çerçevesinde 1990’lı yılların sonlarında başlatılan sosyal politikalar alanındaki paradigma değişimi, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, başta olmak üzere bütün kamu hizmetlerinin kamu yönetimi reformu çerçevesinde yeniden yapılandırılmasını gündeme

getirmiştir. Bu dönemde aile kurumuna yapılan vurgu artmış, sosyal hizmetin piyasa, sivil toplum, aile üçlüsüne havale edilmesi eğilimi görülmüştür. Burada sivil toplum olarak cemaatler ve hemşeri dernekleri ön plana çıkmaktadır. 2000’li yıllardan bu yana sosyal hizmete olan ilgi sürekli artmıştır. Sözü edilen ilgi, sosyal hizmet alanında çalışanlar siyasetçiler, akademik çevreler ve kadın hareketi başta olmak üzere toplumsal hareketlerden oluşan geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bunun nedenleri;

—ekonomik ve toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak sosyal hizmete ihtiyaç duyan toplum kesimlerinin giderek artıyor olması,

—artan bu ihtiyaca sosyal hizmetin ürettiği hizmet ve yanıtların yetersiz kalması,

—insan hakları ve sosyal hakların korunması gerekliliği olarak sıralanabilir (Taşgın-Tekin, 2013: 130).

2000’li yıllarda dünya, ekonomik ve sosyal yapıda yeni düşünce ve gelişmelere neden olan bir küreselleşme sürecinden geçmektedir. Küreselleşme sürecine bağlı olarak sosyal devlet anlayışında da değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Devletin küçülmesi, sosyal devletin rolünün azaltılması gibi görüşler yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Ancak, bu görüşlere karşılık, küreselleşme ve serbest piyasa ekonomisinin sosyal yapı üzerindeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılmasını ve daha eşit bir refah dağılımı ve işsizliğin azaltılmasını sağlayacak şekilde gözden geçirilmesi gerektiği yönünde görüşler de ileri sürülmüştür (Yıldırım, 2007: 83).

6. TÜRKİYE’DE SIĞINMACI VE GÖÇMENLERE YÖNELİK UYGULANAN SOSYAL HİZMETLER

6.1. Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kavramları

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından zaman zaman çok karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılan “mülteci”, “sığınmacı” ve “göçmen” gibi kavramların farklı olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Mülteci, Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancısıdır.”

Sığınmacı ise, “İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek

istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancısıdır” (İltica ve göç mevzuatı, 2005: 8).

Aslında sığınmacı; mültecilik için gerekli şartları sağlayan ama içinde bulunduğu ülke tarafından kendisine mültecilik statüsü verilmeyen kişidir.

Göçmen ise, genellikle kendi isteğiyle ve sürekli olmak üzere bulunduğu toplumu ya da bölgeyi değiştiren kişidir. Göçmenler, çoğunlukla ekonomik nedenlerden dolayı ülkelerini terk ederler ve kendi ülkelerinin korumasından da yararlanırlar. Ayrıca zulüm göreceklelerinden dolayı ülkelerini terk etmediklerinden dolayı, sığınmacı ve mültecilerden ayrılırlar (Beter, 2006: 5).

Sığınmacılar ve göçmenler, öz kültürlerini, kendilerini o güne değin var eden yaşam ortamlarından ayrılmak zorunda kalmış, yerine göre farklı dil, din, kültür, anlayış, davranış, bakış, duruş ortamlarının içine giren insanlar ya da insan topluluğuna verilen isimdir (Tomanbay, 2013: 302).

Sığınmacı ve göçmen olarak geleceği belirsiz, toprak ya da ülke değiştirmeye kilitlenmiş, günlerce yollarda, gideceği yerde kendisinin ya da ailesinin başına neler geleceğini, nasıl karşılanacağını bilemeyen bir insan, sığınmacı olarak gece gündüz demeden yabancı bir ülkeye göç etmiş, korku, heyecan ve stres yaşamış, uykusuz kalmış, yatacak yer bulması zor, belki de parası olmayan yatacak yer sıkıntısı çeken, yiyecek, konut, banyo yapma, alış veriş olanakları bulamayan, çevresinde hiçbir tanıdığı olmayan, belli koşullarda gittiği ülkenin dilini bilmeyen, kültürünü bilmeyen, alışkanlıklarını, tavırlarını, bakışlarını, yaklaşımlarını bilmeyen, üstüne üstük geleceğini göremeyen, her an kaçtığı ya da ayrıldığı ülkeye geri gönderildiği takdirde ne yapacağını bilemeyen bir insan; yaşayacakları sağlık sorunlarında yapılacak sağlık müdahaleleri güçleşmiş, çocuklarının ya da kendilerinin eğitim öğretim yapıları değişmiş ya da güçleşmiş, adalet arama hakları kısıtlanmış, çalışma ve sosyal güvenlik haklarından mahrum kalmış bir insan, aile ilişkileri bozulmuş ya da ailelerinden ayrı düşmüş, yersiz, yurtsuz, işsiz, desteksiz ve bakımsız dolayısıyla umutsuz bir insan sosyal çalışma mesleği için bir özel gereksinim gurubudur (Tomanbay, 2013: 302). Bütün bu olumsuz durumların giderilmesi sosyal hizmetin temel görevidir. Çünkü bu durum hem birey hem de bireyin içinde yaşadığı çevreye uyum sağlaması açısından önemlidir. Aşırı sinirli, gergin, umutsuz ve sağlık alanında asgari ihtiyacını karşılamayan bireyin önce kendi dengesi sonra içinde yaşadığı çevrenin dengesi için önemlidir. Aksi halde bu durum toplumsal bir probleme dönüşecek zaman zaman da toplum içinde çatışmalara yol açacaktır.

Tarihsel gelişimi değerlendirildiğinde, sosyal hizmetin “insan, toplum, değişme ve gelişme” konuları üzerinde odaklanan ve genel olarak toplumsal yaşamın nesnel koşulları içinde insanların diğer insanlarla ve

doğayla olan ilişkilerinde oluşan çelişkilerin ortaya çıkardığı sorunları gidermeye yönelik etkinliklere yardımcı olma amacını taşıyan bir bilimdir (Atanır, 2012: 42).

Türkiye’de uzun yıllardan beri göç olgusunu yoğun olarak yaşayan ülkelerden birisidir. Bu olgu, özellikle kırsal alanlardan kentlere göç şeklinde beliren iç göç oluşumunda yoğunluk kazanmaktadır. Türkiye’den dış ülkelere göç edenlerin sayısında geçen dönemlere göre düşüş yaşanırken, dış ülkelerden ülkemize göç edenlerin sayısında da önemli artışlar gözlenmektedir. Kırdan kente ya da dış ülkelerden ülkemize göç edenlerin istihdam, konut, beslenme, sağlık, çevreye uyum sağlama, kentleşme konularında büyük sorunlar yaşadıkları gözlenmektedir. Göçmen kesimi için sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyaç artarken bu ihtiyaçlarını karşılama konusunda sunulan hizmetlerin yetersiz olduğu görülmektedir (Yıldırım, 2007: 103).

6.2. Uluslararası Göç ve Göçle İlgili Kavramlar

Göç, bir kişinin, ailenin ya da grubun fiziksel, ekonomik ve kültürel, savaş vb. çok çeşitli nedenlerle, kendi kararlarıyla ya da zorunlu olarak yaşadıkları, çalıştıkları yerleşimlerini değiştirerek bir başka yerleşim yeri edinmeleridir (Tomanbay, 2013: 303). Kapıdan kapıya ya da mahalleden mahalleye göç olmaz. Her iki yerleşim yeri arasında anlamlı bir uzaklık ve yaşam ortamlarında anlamlı bir farklılık olması gerekir.

Göç, bir yerleşim biriminden, bir siyasi sınırı olan toprak parçasından başka birine doğru fert, grup veya kitle halinde gerçekleşen bir harekettir (Seyyar-Genç, 2010: 272).

Göç en kapsayıcı tanımıyla, kalıcı olma duygusu ve kararıyla yer değiştirme, yaşam alanını değiştirme demektir. İnsanın ömür boyu yaşadığı toprak, yaşam ve iş çevresinden kesin bir kararla eşyalarını toplayarak ya da eşyalarını almadan geri dönmek üzere ayrılmasıdır (Tomanbay, 2013: 303).

Göçmen ise, “yaşadığı ülkeyi, sosyal, ekonomik veya siyasi sebeplerden dolayı terk etmek mecburiyetinde kalıp, başka bir ülkeye yerleşen veya yerleşmek isteyen kimse”dir (Seyyar-Genç, 2010: 274).

“Uluslararası göç”, insanın çeşitli nedenlerle vatandaşı oldukları ve yaşadıkları ülkeden ayrılıp, ayrılma nedenlerinin daha iyi düzenleneceğini düşündükleri ülkelere yerleşmeleri sürecidir. Günümüzde ülkeler arası etkileşim kanallarının artması, iletişim imkânlarının iyileşmesi gibi nedenlerle milyonlarca insan uluslararası göç sürecine katılmaktadır. Ayrıca hayat ve çalışma koşullarındaki değişimler ve mekân algısındaki dönüşümler insanların sürekli olarak yer değiştirmesine neden olmaktadır (Baştürk, 2014: 345).

6.3. Uluslararası Göçün Nedenleri

Uluslararası göçün emek piyasasına bağlı olarak gerçekleştiğine dair görüşler bulunmaktadır. Buna göre “herhangi bir ülkedeki ücretler genel düzeyi ve bununla bağlantılı işçi haklarının diğer ülkelerden yüksek olmasının, daha alt düzey ücret ve çalışma koşullarına sahip çalışanlar için bu ülkeyi cazip hale getirdiği varsayılmaktadır”.

Uluslararası göçe neden olan faktörler dört grupta toplanabilir:

1- Emek Piyasasının Avantajları: Göç alan ülkelerin, özellikle Batı Avrupa ülkelerinin temel özelliği, ücret ve çalışma koşullarının diğer ülkelerle kıyaslandığında daha cazip olmasıdır. Ayrıca göçmenler özellikle geçici göçmenler emek maliyetlerinin düşürülmesine etki etmektedirler.

2- Gelişmiş Sosyal Haklar: Sosyal ve siyasi hakların niteliği de uluslararası göçü etkilemektedir. Özellikle Batı Avrupa Ülkelerinde konut, eğitim, sağlık gibi sosyal haklar diğer ülkelere göre daha çok gelişmiştir. Göç kararlarında daha iyi bir hayatı yaşama arzusu etkili olmaktadır (Baştürk, 2014: 351).

3- Savaş ve Siyasi Sorunlar: İç savaş, askeri devrimler ve rejim değişiklikleri gibi gerekçelerle milyonlarca insan yaşadığı ülkeyi terk etme durumunda kalmıştır. Bu gelişmeler özellikle mülteci göçmenlerin sayısında artışa neden olmuştur.

4- Yerleşik Etnik Gruplar ve Diasporalar: Özellikle gelişmiş ülkelerin çoğunda, farklı etnik grupların yerleşik ilişkileri bulunmaktadır. Ayrıca göçmenler çoğunlukla kendi ülkelerinden gelen ve diğer insanlardan oluşan sosyal ağlarıyla iletişim halindedirler. Bu durum göç kararı üzerinde etkili olmaktadır. Benzer vatandaşlık ve etnik kökenlerin göç edilen ülkelere oluşturdukları sosyal etkileşimler dizisine “diaspora” denir (Baştürk, 2014: 352).

1990’lı yıllara kadar Türkiye göç veren bir ülke konumundayken 1990 yılından itibaren göç alan, göçe geçiş sağlayan, göçmen ya da sığınmacı istihdam eden bir ülke konumuna gelmiştir. Türkiye’ye yönelen uluslararası göç akınları incelendiğinde göçmenlerin ve sığınmacıların genellikle Balkanlar, Orta Doğu ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinden geldiği görülmektedir. Bu göçmenlerin Türkiye’yi seçme nedenlerinin başında Türk kökenli olmak, dil öğrenme kolaylığı, tarihsel ve coğrafi yakınlık gelmektedir. Coğrafi yakınlık nedeniyle yol masraflarının düşük olması ve vize almadaki kolaylıklar etkili olmaktadır. Türkiye’nin bulunduğu coğrafyada çevre ülkelere göre nispeten daha fazla siyasi ve ekonomik istikrara sahip olması da göç almasında etkili olmaktadır (Kılıçaslan, 2014: 272).

6.4. Göçün Yarattığı Sorunlar

Göç edenler, ülkelerini ya da bölgeleri terk etme nedenleri ne olursa olsun özelliklerine bağlı olarak (göçün şekli, zamanı, nedeni, zorunlu ya da

istemli olması, göç edenlerin cinsiyetleri, yaşları, göç edilen yerin özellikleri vb.) farklı derecelerde de olsa uyum güçlükleri yaşamaktadırlar. Ayrıca iklim koşulları ve coğrafi faktörler de göç eden bireyleri etkilemektedir (Kılıçaslan, 2014: 275).

Mülteci ya da göçmenlerin, göç alan ülkeye yerleşebilmelerindeki ve uyumlarındaki başarı ya da başarısızlıkları, o ülkedeki hükümetlerin ve toplumların tutumlarına, göç politikalarına, göçmenlere yönelik yerleştirme ve destek programlarına, göçmenlerin fiziksel ve ruhsal durumlarına yönelik şartlara bağlıdır.

Göç basit anlamda fiziksel bir yer değiştirme değildir. Bir sosyo ekonomik sistemden diğerine, bir kültürden diğerine geçmeyi de içerir. Göç edenler üzerindeki en etkili bağlamsal değişiklikler, sosyal destek alanlarında, sosyal ve ekonomik statüde, kişiler arasındaki ilişkilerde değişikliklerdir. Göç, insanın içinde doğduğu, sosyalleştiği/sosyalleşeceği çevreyi bırakıp yeni bir bağlama gitmesidir (Kılıçaslan, 2014: 276).

Göçmenlere ve sığınmacılara yönelik olarak Türkiye’de sistemli hizmetler verilememektedir. Bu hizmetler, kamu kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Kamu kuruluşları tarafından sunulan sağlık ve eğitim hizmetlerinin yanı sıra sivil toplum örgütlerinin geliştirdiği projeler kapsamında sunulan destek ve danışmanlık hizmetleri bulunmaktadır.

Göçmenlerin ve mültecilerin en sık karşılaştığı sosyal sorunların başında aile içi şiddet, yaşlı bakımı ve aile çatışmaları, alkolizm, konut ve işsizlik sorunu, madde bağımlılığı, çocuk istismarı, çocuk suçluluğu, çete faaliyetlerine katılım, yaşlıların statü kaybı ve sosyal destek hizmetlerine ihtiyacı, fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları gelmektedir (Kılıçaslan, 2014: 277).

Sığınmacı veya mülteciler, Türkiye’de kalışlarını yasal hale getirebilmek için, belirlenen şehirlerde emniyet müdürlüklerine kayıt yaptırıp her altı ayda bir ikamet izni için harç ödemektedirler. Her yıl hükümet tarafından belirlenen ikamet harcı, 2011 yılında bir yetişkin için 511.30 Türk Lirası iken, her bir çocuk için 330.15 Türk Lirasıdır. Sığınmacı, mülteci ya da göçmenlerin çoğunun maddi durumu bu tutarları ödeme konusunda yetersiz olduğundan devletin sağladığı temel yardımlara ulaşmaları da engellenmektedir. Bununla birlikte Harçlar Kanunu’nun 88. Maddesinin d fıkrası uyarınca “mali durumlarının bozuk olduğuna, ikamet tezkeresi vermeye yetkili makamlarca kanaat getirilen yoksullar” kapsamında bir takım muafiyetler getirmek de mümkündür (Kılıçaslan, 2014: 278).

Sığınmacıların çoğu, çalışma izni almalarını sağlayacak dil becerisine ya da uzmanlığa sahip değildir. Dolayısıyla kendine yeterli birey olamamaktadırlar. 2010 Ocak ayında, yabancıların çalışma izinleri hakkında

kanunda yapılan değişiklikle sığınmacıların ve mültecilerin iş hayatına erişimleri biraz kolaylaşmıştır. Yapılan değişikliğe göre, İçişleri Bakanlığı tarafından mülteci ya da sığınmacı statüsü verilen yabancılardan ikamet izni süresi sorulmayacak, ayrıca söz konusu kişilerin çalışma izni prosedürleri hızlandırılması için tedbirler alınacaktır. Bu bahsedilen sorunlar nedeniyle sığınmacı ya da mültecilerin birçoğu kayıt dışı işlerde çalışmaktadır (Kılıçaslan, 2014: 279).

Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların bulunduğu merkezlerin incelemesini yapan herhangi bir bağımsız kurum ve kuruluşun bulunmaması, sivil toplum kuruluşlarının bu alanlara girişine izin verilmemesi yapılan araştırmaların sınırlı sayıda kalmasına yol açmıştır.

Yapılan bu araştırmalar neticesinde yaşanan problemler şunlardır: (Kılıçaslan, 2014: 284).

- Sığınma işlemleri hakkındaki bilgi eksikliği,
- Sığınma başvurularının engellenmesi,
- Göz altına alınmaları durumunda itiraz edebilmeleri için prosedür eksikliği,
- İşkence ve kötü muameleye maruz kalınması,
- Yemeklerin kalori ve besin değerlerinin düşük olması,
- Aşırı kalabalık ortam,
- Dış dünya ile iletişimin sınırlı olması,
- Temizlik problemleri,
- Sağlık hizmetlerinin yetersiz olması,
- Çevirmen eksikliği,
- Aynı aileye mensup bireylerin ayrı yerlerde tutulması gibi problemler şeklinde özetlenebilir.

Yaşanan bu problemler ve sorunlardan hareketle Erzincan’da yaşayan Suriyeli göçmen öğrenciler üzerinde mülakat(görüşme) yapılmış olup, konu biraz daha somut hale getirilmeye çalışılmıştır.

Erzincan’da bulunan Suriyeli göçmen öğrenciler Erzincan Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Öğretimi ve Uygulama Merkezi’nde (TÖMER) Türkçe eğitimi almaktadırlar.

Türkiye’ye sığınan öğrenciler can güvenliği endişesiyle savaş sebebiyle göç etmiştir. Göçün sebeplerine yönelik soruya tamamı savaş ya da can güvenliği cevabını vermişlerdir.

Görüşmecilerden 19 yaşında olan Suriye uyruklu kadın R.M. bu durumu kendi sözleriyle şöyle ifade etmektedir: “Savaştan kaçtım Suriye çok tehlikeli ve can güvenliği yok”.

Bir başka görüşmeci 21 yaşında olan erkek Suriye uyruklu M.N ise şöyle ifade etmektedir: “Bir buçuk yıl önce savaştan kaçarak Türkiye’ye

geldim, çünkü Suriye'nin durumu çok tehlikeli" diyerek aslında Suriye'de güvenli bir ortamın olmadığını dile getirmiştir.

Can güvenliği ve savaş sebebiyle göç edenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Buradan hareketle insanların Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramında yer alan "güvenlik ihtiyacını" karşılama gayreti içerisinde olduğunu ifade edebiliriz. Güvenlik ihtiyacı, tehlikelerden korunma, korku duymama ve güvenlik içinde olma durumudur (Güney, 2009: 354).

Göç edenlerin büyük bir çoğunluğu aileleriyle göç etmiştir. 20 yaşında olan erkek bir görüşmeci, "ailemle birlikte 3 yıl önce Türkiye'ye Hatay'a geldik. Ben de 4 ay önce eğitim için Erzincan'a geldim" ifadesiyle bu durumu doğrulamaktadır.

Bir başka görüşmeci de 19 yaşında erkek, ailesiyle birlikte göç ettiğini anne, baba ve amcasının Bursa'da, dayısının da Urfa'da olduğunu ifade etmiştir.

18 yaşında olan kadın D.A. ise bu durumun tam tersi yönünde bir görüş bildirmiştir. Anne, baba ve kardeşlerinin Suriye'de kaldığını (savaş sebebiyle göç etmenin doğru olmadığını düşündüklerinden), amcasının ise İstanbul'a geldiğini ifade etmiştir. Kendisinin ise Eczacılık Fakültesi okumak için Türkiye'ye geldiğini ve bu kararında anne ve babasının etkili olduğunu söylemiştir.

19 yaşında kadın S.A. ise babasının savaşta hayatını kaybettiğini annesi ile birlikte geldiğini ifade etmiştir.

Ülkelerini değişik zamanlarda terk etmek durumunda kalan öğrencilerin katlanmak zorunda oldukları sıkıntıların başında akrabalarından, ailelerinden ve hemşerilerinden ayrı kalmak ve onlarla görüşmek gelmektedir. Bu durumla ilgili görüşmeciler farklı cevaplar vermişlerdir. Suriye'deki ya da Türkiye'nin değişik bölgelerindeki (eğer varsa) aileniz, akrabalarınız, arkadaşlarınız vb. gibi kişilerle nasıl iletişim kuruyorsunuz sorularına verilen cevaplar şöyledir:

20 yaşında kadın S.A. Suriye'deki anne ve ablasıyla internet üzerinden facebook ve skype aracılığıyla görüştüğünü belirtmiştir. Bunun nedeni olarak video ortamında görüşülebildiğini söylemiştir.

21 yaşında erkek M.N. ise facebook üzerinden Suriye'deki anne ve babasıyla görüştüğünü, Türkiye'de Hatay'da bulunan dayısı ile Watshap'da, Van'da öğrenci olan kız kardeşiyle facebook ve Watshap'la görüştüğünü ifade etmiştir. Bunun sebebi olarak iletişimin internet yoluyla daha ucuz olduğunu belirtmiştir.

21 yaşında erkek A.H. ise “ailemle zor görüşüp iletişim kuruyorum zaman zaman internet üzerinden skpe ve facebook üzerinden görüşebiliyoruz.”

20 yaşında erkek M.M ise” ailem Hatay’da yaşıyor telefonla görüşüyorum ayda bir Hatay’a gidiyorum”.

Göç eden öğrencilerin büyük bir çoğunluğu gelecekte Suriye’ye dönmeyi istemekte, az sayıdaki kişi yasal güvence ya da vatandaşlık verilirse Türkiye’de kalmayı düşünmektedir.

19 yaşındaki R.M. “ savaş biterse Suriye’ye döneceğim Türkiye vatandaşlık verirse de almam. Çünkü ailem, akrabalarım ve arkadaşlarım orada. Burada eğitimimi tamamlayıp ülkemde çocuklar için çalışacağım.”

20 yaşında kadın S.E. ise “Türkiye’ye alıştım insanlar çok iyi ve güvenilir vatandaşlık verilirse kalırım. Türkiye Müslüman bir ülke”. “Ailem Hatay’da Suriye’de kimse kalmadı.”

23 yaşında erkek S.M. ise vatandaşlık verilirse ailesiyle birlikte alacağını ifade etti. Bunun sebebi olarak Türkiye’yi güvenli bulduklarını Müslüman bir ülke olduğunu ve Türklerin kendilerine çok yakın davranmalarını göstermiştir.

Suriye’den Türkiye’ye göçle birlikte özellikle Kilis, Urfa ve Hatay başta olmak üzere Suriyeli kadınların Türk erkeklerle evlenmesi durumu ortaya çıkmış bu durum zaman zaman Türk aile yapısını olumsuz etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Özellikle kuma olayı artmış, boşanma oranlarında bu duruma bağlı olarak artış gözlenmiştir. Bu durumdan hareketle görüşmecilere Türk birisiyle evlenmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulmuş bu soruya farklı cevaplar vermişlerdir.

19 yaşında kadın R.M. bu soruya şöyle cevap vermiştir: “Belki olabilir Türkler Müslüman ve çok sıcakkanlı insanlardır.”

20 yaşında S.E. ise” Düşünmüyorum çünkü bir süre sonra Suriye’ye döneceğim.”

18 yaşında kadın D.A. ise “olabilir çünkü Türkiye Müslüman ülke” diyerek düşüncelerini ifade etmiştir.

21 yaşında kadın M.A. ise, evlenmeyi düşünmediğini ileride eğitimini tamamladıktan sonra ülkesine döneceğini ifade etmiştir.

Türk birisiyle evlenmeye olumlu bakanlar bu durumun nedeni olarak, ortak bir din algısı olduğunu ifade edip Müslümanlıkla ilişkilendirmişlerdir.

Göç ederken niçin Türkiye’yi tercih ettiniz sorusuna farklı cevaplar verilmiştir. Bazıları Türkiye’ye güvendiği için, bazıları Suriye’nin Türkiye’ye yakınlığından dolayı, bazıları Türkiye’deki kamplarda akrabaları olduğu için gibi cevaplar vermişlerdir.

19 yaşındaki bir görüşmeci “ Türkiye yakın ülke ve en güzel yardımlar yaptı ve Türkiye’nin kapısı Suriye’ye açık” cevabını vermiştir.

21 yaşında erkek S.A. ise Türkiye’yi tercih etme sebebi olarak burada bulunan akrabalarının etkili olduğunu söylemiştir.

23 yaşında erkek A.V. ise” Türkiye en yakın ülke ve zor günlerimizde bize kapılarını açtı.”

21 yaşında erkek olan başka bir görüşmeci “ arkadaşlarım ve internet etkili oldu.” Diyerek görüşmeciler bu soruyu cevaplamışlardır.

İlahiyat (erkek), sınıf öğretmenliği (kadın), eczacılık fakültesi (kadın), işletme (kadın), hukuk (erkek), erkek (ilahiyat), mühendislik inşaat mühendisliği (erkek), sivil havacılık uçak teknolojisi(erkek), sosyal hizmet (kadın), sosyal hizmet (erkek), okul öncesi öğretmenliği (kadın), psikolojik ve rehberlik danışmanlık bölümlerinde Türkçe eğitimini tamamlayan öğrenciler üniversite eğitimlerine devam edeceklerdir. Diğer görüşmeciler ise üniversite sınavına hazırlanmaktadır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç ve göçmenlik bir ülkedeki bütün toplumsal kurumların ortaklaşa problemleri arasındadır. Hem ulusal hem de uluslararası birçok düzenleme ve uygulama ile bu problemler çözüme kavuşma olanağı bulacaktır. Sosyal hizmet uzmanları, göçmenlere ve sığınmacılara rehberlik ederken onların farklı bir toplumsal yapıdan geldiğini, farklı kültürel yapıya sahip olduklarını, farklı inanç ve yaşam biçimleri olduğunu göz önünde bulundurmalı ve bu bireylerin topluma uyum sağlaması açısından gerekli mesleki hizmeti sunmalıdır.

Bütün bunlarla birlikte aile içi problem, yoksulluk, işsizlik, psikolojik sorunlar ve bireylerin kendilerini ait olarak hissettikleri bir yer gibi birçok problemleri olan bireylere karşı sosyal hizmet uzmanı bireyleri güçlendirici, destekleyici ve problemlerini çözmeleri konusunda rehberlik edici bir rol üstlenmelidir.

Ayrıca göçmenlerin ve sığınmacıların göç ettikleri bölgede yaşayan insanlarla bütünleşebilmeleri de son derece önemlidir.

Türkiye’ de daha uzun süreli olarak kalması beklenen Suriyeli göçmenler ve sığınmacılar için bütün toplumsal kurumlar bağlamında ciddi stratejiler geliştirilmelidir. Çadır kent ve konteynir kentler başta olmak üzere Türkiye’nin bir çok ilinde bulunan bireyler hem psikolojik hem de fiziksel şartlar bakımından kendilerini daha iyi hissedebilmeleri için sosyal ve psikoloji destekler arttırılmalı.

- Özellikle göçmen öğrencilere verilen 300 dolar burs, yurtlarda sağlanan barınma imkânı, yine sunulan sağlık hizmetlerine duyulan memnuniyet iyi olmakla birlikte bu öğrencilerin içinde bulunduğu ortamlarda kendini daha iyi ifade edebilmeleri için dil eğitiminin yanında Türkiye'nin toplumsal yapısıyla ilgili programlar, eğitim çalışmaları düzenlenmelidir. Çünkü farklı bir toplumsal yapıdan, farklı kültürel ortamlardan gelen bireylerin farklı alışkanlıkları, eğilimleri olabilir.

- Öğrenciler genel anlamda Erzincanlı bireylerin yaklaşım tarzından duydukları memnuniyeti belirtmişlerdir.

- Ülkemizde göçmenlerin yaşadığı en önemli problemlerin başında işsizlik gelmektedir. Ülkemizde eğitim gören ve üniversite okuma arzusu içinde olan ya da üniversiteyi bitiren öğrencilerin hangi kurumlarda istihdam edileceği netleştirilmelidir.

- Birçok göçmen öğrenci, statülerini tam anlamıyla bilmemektedir.

- Yerli halk tarafından ötekileştirme ve dışlamacı tavırları önlemeye yönelik çalışmalar ilgili kurumlar (valilik, üniversite, belediye, aile ve sosyal politikalar il müdürlüğü) tarafından yapılmalıdır.

- Sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki çalışmaları desteklenmeli.

- Savaş ve göçten kaynaklanan sebeplerden dolayı travma yaşayan ve statü kaybı yaşayan bireylere kendini gerçekleştirme fırsatı sunulmalı.

- Kendisini yalnız hisseden, uyum problemi yaşayan bireylerde ortaya çıkması muhtemel olan dilencilik, hırsızlık, fuhuş ve madde kullanımı gibi toplumsal sapma ve suç sayılabilecek davranışların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla değerlerin aktarılması sağlanmalıdır.

- Hem ülke genelinde hem de bazı illerde göçle birlikte ortaya çıkan konut sıkıntısı, kira bedellerinin yükselmesi gibi konular hem yerli halk hem de göçmenler açısından problem teşkil etmekte bu gibi konularda ilgili kurumlarca tedbirler alınmalı,

- Erzincan'da bulunan göçmen öğrencilerin Türkiye'nin değişik yerlerinde bulunan aileleriyle, akrabalarıyla, arkadaşlarıyla görüşebilmeleri için gerekli hizmetler ve imkânlar sunulmalı.

KAYNAKÇA

- ALTAN, Ö. Z. (2004). Sosyal Politika, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
ATANIR, Hicran (2012). Sosyal Hizmet Yazıları, "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmet, İbrahim CILGA-Oğuzhan ZENGİN-Özgür ALTINDAĞ (Ed.), Ankara: SABEV Yayınları.
AYDIN, M. (2009). *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler*, İstanbul: Yedi renk Yayıncılık.
Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010). Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü, Ankara.
BAŞ, Türker, AKTURAN, Uğur (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri (NVivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi)*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- BAŞTÜRK, Ş. (2014). Sosyal Politika, “Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar”, **Aysel Tokol-Yusuf Alper (Ed.)**, Bursa: Dora Yayıncılık.
- BETER, Ö. (2006). *Sınırlar Ötesi Umutlar Mülteci Çocuklar*, Ankara: SABEV Yayınları.
- DUYAN, V. (2014). *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*, Ankara: SABEV Yayınları.
- ERSÖZ, H. Y. (2010). *Sosyal Politikada Yerelleşme*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- GÜNEY, S. (2009). *Davranış Bilimleri*, İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- GÜVEN, S.(2001). *Sosyal Politikanın Temelleri*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- İLTİCA VE GÖÇ MEVZUATI (2005). *BMMYK Türkiye ve İçişleri Bakanlığı Ortak Yayını*, Ankara: Başkent Matbaası.
- KARA, Z. (2009). Ölüm Fenomeni Üzerine Bir Beden Sosyolojisi Araştırması: Kayseri Örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARPAT, K. H (2010). *Osmanlı'dan günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- KILIÇASLAN, S. C.(2014). Sosyal Hizmet ve Öteki Disiplinler arası Yaklaşım, **Pınar Akkuş-Özgür Başpınar Aktütün (Ed.)**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- KORAY, M. (2005). Görünmek İstenmeyen Gerçek: Sosyal Refah Politikaları ve Demokrasi İlişkisi. *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 5, s.27-60.
- SEYYAR, A. ve GENÇ, Y. (2010). Sosyal Hizmet Terimleri Ansiklopedik “Sosyal Pedagojik Çalışma” Sözlüğü, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- TAŞÇI, F. (2010). *Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım*, İstanbul: Nobel Yayınları.
- TAŞÇI, F. (2012). *Sosyal Politika Ahlakı*, İstanbul: Nobel Yayınları.
- TAŞGIN, N. Ş. ve TEKİN, U. (2013). Sosyal Politika ve Kamu Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları, “Türkiye’de Sosyal Hizmetin Temel Karakteristikleri ve Güncel Görünümü”, **Hakan ACAR-Nilüfer NEGİZ-Elvettin AKMAN (Ed.)**, Ankara: Akademi Yayınları.
- TOMANBAY, İ. (2013). Sosyal Politika ve Kamu Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları, “Uluslararası Göç, Sığınma ve İnsan Kaçakçılığı Ticareti Sorunları ve Sosyal Çalışma”, **Hakan ACAR-Nilüfer NEGİZ-Elvettin AKMAN (Ed.)**, Ankara: Akademi Yayınları.
- YILDIRIM, Ka. (2007). *Sosyal Hizmet*, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YOLCUOĞLU, İ. G. (2014). *Sosyal Hizmet/Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğine Giriş*, İstanbul: Nara Yayınevi.
- ZASTROW, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş*, (Çev.) Durdu Baran Çiftçi, Durdu Baran Çiftçi (Ed), Ankara: Nika Yayınları.